

Безпека життя та охорона здоров'я - головні завдання сучасного суспільства

**Збірник доповідей студентської
регіональної наукової конференції**

Безпека життя та охорона здоров'я – головні завдання сучасного суспільства

Збірник доповідей студентської
регіональної наукової конференції

Випуск 6

Судово-психологічна експертиза неповнолітніх у судочинстві

Навколо Богдана, член наукового товариства аспірантів та студентів
факультету психології та соціології Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки, III курс
Науковий керівник: Мигдасюк Л.І., к. психол. н.

На сьогоднішній день судова психологія як самостійна наука досить стрімко розвивається, а це, в свою чергу пов'язано з розвитком суспільства, де методи, завдання цієї науки досить актуальні.

Проблема поширення великої кількості злочинності, зокрема, серед підлітків досить прогресуюча, тому потрібно віднайти ті методи, які допоможуть визначити індивідуальні характеристики, соціально-психологічні особливості, дослідити розуміння осіб, скоєних ними правопорушень. Цими питаннями займається судова психологія, тобто психолог у суді, судово-психологічна експертиза.

Тому важливим є дослідження на сучасному етапі методів, складових судової психології. Також, співпраця правоохоронців та психологів, дослідження судово-психологічної експертизи та її видів, використання даних на практиці, зокрема, дослідження неповнолітніх правопорушників, їх психологічних особливостей для запобігання вчинення ними злочинів.

Мета роботи полягає у дослідженні індивідуально-психологічних характеристик неповнолітніх правопорушників, їх схильності. Тому, відповідно до мети були поставлені такі **завдання** :

1. На основі теоретичних знань дослідити особистість неповнолітніх правопорушників, їх схильності та характеристики, які відносять неповнолітніх до цієї групи ризику.
2. Встановити значення судово-психологічної експертизи, співпраці правоохоронців та психологів.
3. Провести аналіз емпіричного дослідження підлітків, які схильні до правопорушення чи є правопорушниками.

Предмет дослідження: психологічні та індивідуальні особливості неповнолітніх вході судово-психологічної експертизи, значення проведення її, судова психологія, як база для співпраці правоохоронців та психологів.

Об'єкт дослідження: судово-психологічна експертиза неповнолітніх правопорушників.

Новизна дослідження : Вперше порушено проблему судової психології в сфері судового процесу над неповнолітніми, значення судово-психологічної експертизи при дослідженні особливостей неповнолітніх правопорушників та осіб схильних до правопорушення.

Практична значущість одержаних результатів полягає у ефективному вдосконаленні співпраці між правоохоронними органами та психологами; детальному та валідизованому дослідженні неповнолітніх злочинців та осіб з такими схильностями; у можливості зменшення правопорушення серед такої категорії осіб.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ

На сьогоднішній день досить поширена практика використання судово-психологічної експертизи під час судового процесу, як докази по справах неповнолітніх. Цими питаннями займається судова психологія і є тією наукою, яка допомагає вирішити різноманітні юридичні проблеми: надійність свідчень, мотивація кримінальної поведінки, психологія прийняття рішень, вплив особливостей людської пам'яті на показання свідків. А для отримання всієї цієї інформації, судова психологія використовує певні методи, які є досить ефективними і вдосконалюються постійно для того, щоб отримана інформація була максимально достовірною і науково-підтвердженою.

Методи роботи практичного психолога у суді в справах неповнолітніх:

- Когнітивне опитування.
- Метод бесіди (інтерв'ю).
- Метод спостереження.
- Анкетний метод.
- Метод експерименту.

Складання психологічного портрету (у нашому випадку – злочинця, свідка, потерпілого).

Вище перераховані методи є основними у роботі практичного психолога у юридичній сфері. Усі вони мають певну характеристику і різноманітне використання та поєднання і, звичайно ж, досить важливі при роботі з підлітками, оскільки, робота з такими особами є досить важкою і потрібно використовувати знання з різних психологічних дисциплін : вікова психологія, експериментальна психологія, психологія пізнавальних процесів, психодіагностика

Судово-психологічна експертиза у справах неповнолітніх

Проблема значущості судово – психологічної експертизи як важливого елементу слідства, набуває дедалі більшого розповсюдження в Україні. На сьогоднішній день, на цю тему звертають увагу все більше в правоохоронних органах та спеціалісти у сфері психології. Зокрема, замислюються над взаємною співпрацею у вирішенні конкретних правопорушень скоєних особами. Тобто, як певні психологічні характеристики впливають на поведінку особистості під час вчинення правопорушення.

Судово-психологічна експертиза дозволяє розглянути такі завдання які стосуються і неповнолітніх зокрема:

1. Встановлення їх дієздатності і можливі тимчасові затримки у їх психічному розвитку;
2. Здатності усвідомлення своїх вчинків, а також рівень володіння собою у різноманітних ситуаціях.
3. Дослідити причини виникнення у суб'єкта певних психічних станів, які можуть значно ускладнювати виконання свої певних функції (управління сучасною технікою, автомобілем тощо).
4. Визначити в якому стані перебував суб'єкт під час скоєння правопорушення; що на нього впливало у цей момент.
5. Виявити індивідуально-психологічні особливості індивіда, підлітка, які певним чином вплинули на спрямованість його дій, зміст цих дій у тій чи іншій ситуації.

У справах неповнолітніх використовують такі види судово-психологічної експертизи як :

Судово-психологічна експертиза емоційних станів;

Судово-психологічна експертиза індивідуально-психологічних особливостей особистості;

Психолінгвістична експертиза;

Судово-психологічна експертиза визначення здатності неповнолітніх правопорушників чи схильних до правопорушення підлітків усвідомлювати значення вчинених ними дій.

Під час проведення судово-психологічної експертизи стосовно неповнолітніх правопорушників, важливим є визначення ступеня розуміння, усвідомлення ними скоєного. А під час такого дослідження досить часто у неповнолітніх проявляються різноманітні ознаки відставання у психічному розвитку, а це в свою чергу, впливає на розуміння скоєного ними. Тому, головним завданням психолога під час проведення даного виду експертизи є встановлення таких характеристик: визначення рівня інтелектуального та емоційно-вольового розвитку підлітка; визначити індивідуально-типологічні особливості особистості підлітка; визначити мотиваційні лінії поведінки, які дозволять розкрити внутрішню картину злочину; ретельно проаналізувати рівень самосвідомості досліджуваного.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НЕПОВНОЛІТНІХ СХИЛЬНИХ ДО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Другий етап характеризується емпіричним дослідженням даної категорії підлітків, їх індивідуальних характеристик та особливостей. Діагностика включала в себе проведення таких методик:

Методика "Тип поведінкової активності" (Л. Вассермана и Н. Гуменюка);

"Методика визначення акцентуацій характеру" Леонгарда - Смішека;

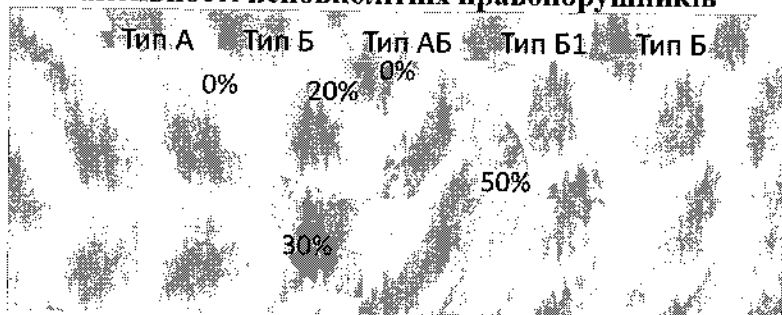
Методика "Визначення рівня нервово-психічної стійкості" (Ю. Рибников).

Дослідження проводилось протягом листопада 2017 по березень 2018 року на базі навчальної установи м. Луцька . В якості досліджуваних узяли участь студенти загалом, 30 осіб Волинського коледжу Національного університету харчових технологій. Емпіричне дослідження реалізовувалося на основі

анкетування підлітків, котрі є на обліку навчального закладу та правоохоронних органах, схильні і вчиняли певні злочини. Вікові критерії є відповідними: 14 – 16 років, продіагностовано 30 осіб (10 дівчат та 20 хлопців), ці особи скоювали певні правопорушення, характеризуються девіантною поведінкою, агресивністю, неуспішністю у навчанні. А такий вибір зумовлений прагненням "довести" важливість судово-психологічної експертизи при роботі з такою категорією підлітків, вдосконаленням співпраці між психологами та правоохоронцями для зменшення кількості злочинності серед підлітків.

Після обробки результатів методики " Тип поведінкової активності "(Л. Вассермана и Н. Гуменюка) по групі досліджуваних було отримано такі результати: Тип А – 15 осіб; Тип А1 – 9 осіб; Тип АБ – 6 осіб; Тип Б1 – 0 осіб ; Тип Б – 0 осіб.

Рис. 2.1. Відсоткове співвідношення типів поведінкової активності неповнолітніх правопорушників

Методика " Тип поведінкової активності "(Л. Вассермана и Н. Гуменюка). Дана методика призначена для діагностики типів поведінки людини, рівня її загальної активності, і, що впливають із цього, особливостей особистості.

Таким чином, переважає тип А, який характеризується нездатністю до тривалої і стійкої концентрації уваги; нетерплячістю, прагненням робити все швидко, імпульсивністю, емоційною нестриманістю в суперечках, невмінням до кінця вислухати співрозмовника; певною агресивною поведінкою. Такі підлітки люблять бути лідерами за будь – яку ціну.

Певна кількість досліджуваних характеризується типом А1, тобто перехідним, такі досліджувані менш агресивні, проявляють ділову ініціативу, проте, люблять боротися будь-якими методами. Також, їх емоційна сфера є нестабільною (часті перепади настрою).

Лише 6 досліджуваних відносяться до типу АБ, тобто загалом "перехідний тип". Час від часу проявляється агресивна поведінка, бажання суперечок, боротьби, але вміють контролювати себе, свої емоції, цілеспрямовані та відкриті.

Потрібно сказати, що типи Б1 та Б не виявлено, такі особи характеризувалися б раціональною поведінкою.

"Методика визначення акцентуацій характеру" Леонгарда - Смішека призначена для діагностики типу акцентуації особистості, є реалізацією типологічного підходу до її вивчення. Опубліковано Р. Шмішеком в 1970 р. Методика складається з 88 питань, на які потрібно відповісти «так» або «ні». Розроблено також скорочений варіант опитувальника. З допомогою даної методики визначаються наступні 10 типів акцентуації особистості (за класифікацією К. Леонгарда)

За допомогою методики "Методика визначення акцентуацій характеру" Леонгарда – Смішека вдалося виділити тип акцентуації особистості кожного з досліджуваних, дослідити особистісні характеристики, порівняти і визначити який тип акцентуації переважає.

Рис. 2.2. Відсоткове співвідношення типів акцентуації особистості

Можемо бачити, що переважає збудливий тип, також, у більшості проявляється однаково емотивний та дистимічний тип. Поширеним є педантичний тип, а всі інші проявляються досить рідко. Варто зазначити, що у більшості досліджуваних проявляються декілька типів, тобто тих, котрі більше переважають у групі.

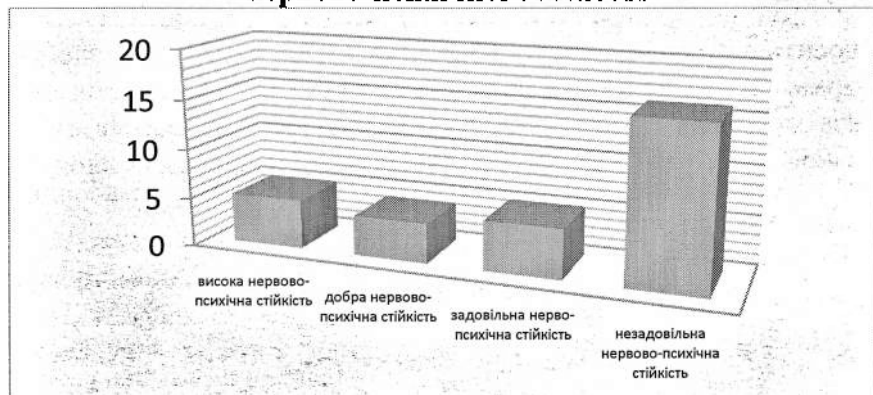
Збудливий тип характеризується не стійкістю емоційної сфери, активністю, невірноваженістю, схильністю до девіантної поведінки. Емотивний характеризується тим, що дуже часто у всіх починаннях керується емоціями, не мислить раціонально, також, збудливий, емоційний. Для дистимічного типу, навпаки, характерний негативний настрій, пригніченість, притупленість емоцій.

Педантичний тип: ригідність інертність, такі досліджувані важко переживають складні ситуації, досить травматичні, і як наслідок – агресивно реагують у відповідь.

Методика "Визначення рівня нервово-психічної стійкості" (Ю. Рибников) Методика містить 84 запитання, на кожне з яких пропонується дати відповідь "так" або "ні". Результат анкетування визначається за 10-бальною шкалою, згідно з якою робиться висновок про групу нервово-психічної стійкості.

За результатами методики **"Визначення рівня нервово-психічної стійкості" (Ю. Рибников)**, у 16 осіб отримано від 1 до 2 балів; 5 осіб отримали від 3 до 5 балів; у 4 виявлено від 6 до 8 балів; і лише 5 осіб отримали від 9 до 10 балів.

Рис. 2.3. Кількість осіб з певною мірою вираженості нервово-психічної стійкості

Ці показники свідчать про те, що лише 5 досліджуваних характеризуються високою нервово-психічною стійкістю, а 16 – характеризуються низькою здатністю до контролю своїх емоцій у різних ситуація.

Отримані результати, їх інтерпретація дали змогу зробити конкретні висновки про нервово-психічну стійкість, тип акцентуації особистості та тип поведінкової активності досліджуваних. Загалом, виявлено ті індивідуальні характеристики, які характеризують неповнолітніх правопорушників, що характерне у їх поведінці, емоційному стані.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретико-емпіричного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Досліджено особистість неповнолітніх правопорушників; виявлено характеристики як агресивність, збудливість, емоційність, не стійкість поведінки, нервово-психічну нестійкість, індивідуальні акцентуації характеру, оскільки, вони вказують і підтверджують те, що досліджувані раніше чи схильні вчинити правопорушення.
2. Таким чином, порівнюючи отримані показники, вдалося з'ясувати ті характеристики, котрі вказують, що досліджувані знаходяться в групі ризику, яка характеризує їй як потенційних неповнолітніх правопорушників.
3. Висвітлено проблему судової психології у сфері судового процесу над неповнолітніми, її значення для винесення вироку неповнолітнім правоохоронними органами, судом.
4. Згідно з результатами, які були отримані, можна говорити, про те, що судово-психологічна експертиза неповнолітніх є досить вагомим доказом у суді. Тому співпраця психологів та правоохоронців повинна мати чіткий логічний зв'язок задля взаємодопомоги під час судового слідства, і звичайно ж, щоб запобігати поширенню злочинності серед неповнолітніх.